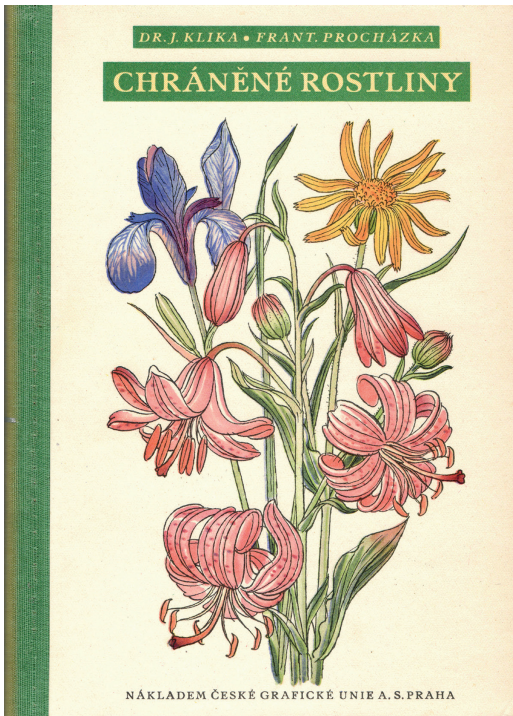

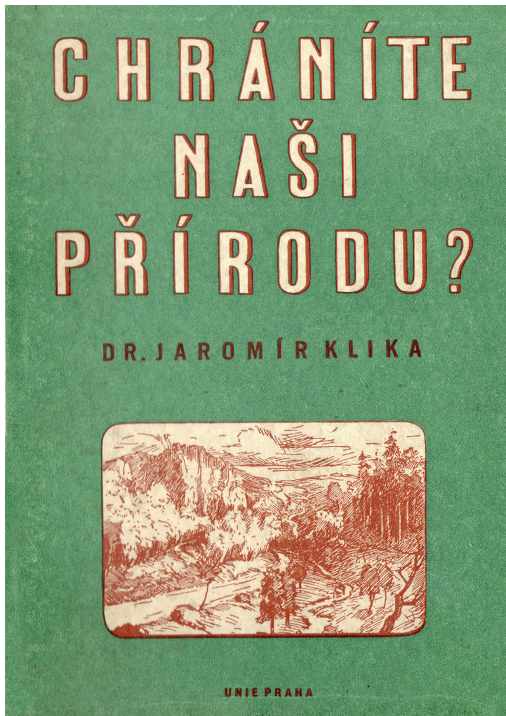

Chráněné rostliny. První český atlas chráněných druhů rostlin z pera J. Kliky a F. Procházky byl vydán v r. 1940.

Chráníte naši přírodu. V doslovu knihy „Chráníte naši přírodu“ konstatuje J. Klika, že kniha má být „doprovodem“ k válečné ochrannářské činnosti, kdy přírodovědci usilující o ochranu přírody podnikali vše, co bylo v jejich silách, aby přírodní dědictví uchránili před „bezohledným vykořisťováním a ničením“, a vyslovuje zde také naději, že v „novém období národního života bude ochraně přírody a krajiny jako nezbytného předpokladu správné obyvatelnosti kraje *popřáno ono místo, které jí náleží v celém našem životě*“.

Intenzivně se věnoval ochraně přírody též v Komisi pro ochranu přírody (od r. 1946 přeměněné na Ústav pro ochranu přírody a krajiny, jehož byl sekretářem a předsedou) při I. lékařsko-přírodovědeckém odboru Masarykovy akademie práce (za protektorátu – České akademie technické), která mj. na návrh J. Kliky předložila v r. 1945 vlastní podrobný návrh zákona o ochraně přírody, poprvé s odlišením „konservativní“ a „tvůrčí (zpřirodňení krajiny)“ ochrany přírody a krajiny (Klika 1947b), pro složitost však byl návrh odmítnut (Maximovič 1947, Veselý 1954). Zmíněná komise a později ústav se společně se Svazem pro okrašlování a ochranu domoviny kriticky vyjadřovaly k jednotlivým záměrům ohrožujícím cenné části přírody, k připravovaným legislativním návrhům a rozhodnutím, např. pod vedením J. Kliky byl sestaven seznam 56 chráněných druhů (ev. rodů) rostlin (Klika 1946).

Jaromír Klika neúnavně studoval nejhodnotnější lokality české a slovenské přírody a navrhoval jejich územní ochranu. Podílel se na vytvoření návrhů ke zřízení některých chráněných území (Krkonosé, Šumava, České středohoří), návrh zřízení několika rezervací či přímo národního parku v Krkonoších formuloval spolu s dalšími příro-

Chráníte naši přírodu. První český atlas chráněných druhů rostlin z pera J. Kliky a F. Procházky byl vydán v r. 1940.

dovědci (K. Kavinou, A. Zlatníkem, O. Kodymem ad.) po druhé světové válce (Chodějovský 2015), patřil mezi velké propagátory ochrany Českého krasu, zejména Velké hory u Karlštejna (Mikyška 1953, Moucha 2014) a Českého středohoří, zapojil se do přípravy bilaterální velkoplošné ochrany Českého Švýcarska (Phoenix 2008). Byl jeden z prvních průkopníků inventarizace a soupisu slovenských chráněných území (Stockmann 2010). Spolu s E. Hadačem a J. Veselým se v padesátých letech 20. století zasloužil o záchranu Soosu před vytěžením křemelinového štítu (Hadač 2007). Editorsky zaštil obsáhlou monografii shrnující mnohaletý výzkum „chráněné oblasti šárecké“ jako podklad pro vyhlášení rezervace k ochraně přírodních a archeologických památek šáreckého údolí (Klika 1949).

V roce 1946 vydává souhrnně své úvahy v oblasti ochrany přírody a krajiny v knize „Chráníte naši přírodu? Kapitoly z ochrany přírody a krajiny“. Věnuje se zde průřezově všem zásadním oblastem ochrany přírody a krajiny – tedy ochraně ohrožených druhů, cenných území, krajiny, památných stromů, ale i zemědělskému, lesnickému a vodohospodářskému využívání krajiny, urbanizaci a dopravním

stavbám. Další známou knihou přispívající k popularizaci ochrany přírody byl první český atlas chráněných rostlin, který zpracoval spolu s F. Procházkou (Klika, Procházka 1940b). Publikují v něm 50 vybraných druhů chráněných tehdy především nařízeními protektorátních okresních úřadů.

Propagátor ochrany přírody v územním plánování

Byl doslova jedním z průkopníků územního a krajinného plánování. „Biologické plánování“ nejen přednášel, jak je uvedeno v úvodu, ale také poprvé u nás prosazoval, aby biolog (botanik) byl při územním plánování „*rovnocenným partnerem technika*“. Sám vypracoval v řadě měst příslušné části územně-plánovacích dokumentů (Mělník, Slaný, Turnov, Mariánské Lázně, Rokycany, Praha, Pardubice), v r. 1949 dokončil vzorovou studii obnovy vegetačního doprovodu řeky Labe (Mikyška 1953) apod. Pro architektky a plánovače sepsal první příručku biologického plánování, předchůdce dnešní krajinné ekologie: „Plánujeme s přírodou“ vydanou v r. 1951 i v polštině (Klika 1948a).

V roce 1946 uvedl svou přednáškou přelomovou konferenci „Ochrana přírody z hlediska zemědělského plánování“ uspořádanou Československou akademií zemědělskou (Klika 1947b). Konference, které se zúčastnili představitelé akademických pracovišť a profesních sdružení, byla motivována především potřebou zohlednění ochrany přírody při plánování využívání krajiny, zemědělské a lesnické výroby, dopravních a vodohospodářských staveb, urbanizace, ale i osídlování pohraničí. Byla také manifestem potřeby přijetí zákona o ochraně přírody (Káš a kol. 1947).

Poznámky

¹ S výjimkou krátké zmínky u příležitosti šedesátin

J. Kliky (Černohorský 1949).

² Byl členem např. Geobotanique de Mediterranée et Alpes, Polskiego Towarzystwa Botanicznego, Societas Phytogeographica Suecana ad.

³ Mezi první botaniky, které získal J. Klika pro studium vegetace, patřili např. R. Mikyška, J. Futák, E. Hadač, J. Šmarda, B. Vincent, J. Ambrož, A. Mezera (Jeník 1988). Mezi jeho žáky patřilo mnoho pozdějších špičkových botaniků, za všechny jmenujme Jana Jeníka, který se stal též jeho asistentem a nástupcem. V pozdější době byl jeho žákem, který se již při studiu dal na dráhu ochrany přírody, také Jan Čeřovský (2014).

Seznam literatury je připojen k webové verzi článku na www.casopis.ochranaprirody.cz

Kaňon Labe – inspirace romantických malířů a kolébka evropské turistiky

Zdeněk Patzelt

Labský kaňon je unikátní nejen pro své krajinné a přírodní hodnoty, představuje zároveň obrovský potenciál pro turistické a rekreační využití. Zatímco na německé straně si to uvědomili již dávno, na straně české stále přetrvává snaha přetvořit Labe na průmyslový dopravní kanál. Historie turistického využití zdejší krajiny přitom sahá až do devate-

náctého století, kdy zde vznikly jedny z nejstarších turistických spolků v Evropě a území se spolu s Alpami stalo kolébkou evropské i světové turistiky. Fascinující krajina Českosaského Švýcarska inspirovala věhlasné romantické umělce. Jejich díla a později i staré pohlednice k nám dnes promlouvají o přírodní podobě Labe.

Výletní restaurace na Großer Winterberg. Anonymus, polovina 19. století. Zdroj Nadace Hasse-Stiftung při Správě NP Saské Švýcarsko

Děčín se zámkem. Anonymus, polovina 19. století. Zdroj Nadace Hasse-Stiftung při Správě NP Saské Švýcarsko

Vyhledka na Bastei. Anonymus, polovina 19. století. Zdroj Nadace Hasse-Stiftung při Správě NP Saské Švýcarsko

Kolébka turistiky

V Děčíně již v roce 1878 vznikl Horský spolek pro České Švýcarsko (Gebirgsverein für die Böhmische Schweiz). Zasluhou spolků i tehdejších majitelů zdejšího panství Clary-Aldringenů a Kinských byly v divoké krajině zpřístupněny nejkrásnější cíle, jako je Pravčická brána a soutěsky řeky Kamenice, lákající dodnes turisty z celého světa. Na saské straně se turistické objevování krajiny datuje do ještě dřívější doby, když za historický počín je považováno ubyto-

vání prvních rekreantů sedlákem Adalbertem Hauffem v dnešním letovisku Kurort Göhrisch již roku 1869. Saské Švýcarsko se díky blízkým Drážďanům stalo pro návštěvníky velmi vyhledávanou oblastí. Již kolem roku 1800 turisté počali navštěvovat Bastei, tento nejvyhledávanější cíl v Sasku, kde byl v letech 1850–1851 pro turisty vybudován mohutný kamenný most. Dnes je Bastei s návštěvností cca 1,5 mil. osob ročně nejnavštěvovanějším místem ze všech národních parků v Německu. Z mostu na Bastei se naskýtají

úchvatné výhledy na okolní skalní labyrint a vyhlídková terasa poblíž výletního hotelu poskytuje velkolepé výhledy na řeku Labe. Právě tato vyhlídka na nespoutané Labe a jeho okolí inspirovala tehdejší umělce snad ze všeho nejvíce.

První ochránci přírody

Turistické využití krajiny Českosaského Švýcarska se čím dál více stávalo i zdrojem obživy. Proto si místní obyvatelé začali uvědomovat potřebu chránit zdejší přírodu již před stoletím, kdy bylo v kaňonu Labe mnoho přírodních skalních útvarů nenávratně ničeno těžbou pískovce. Dne 31. března 1910 proto vznikl Spolek na ochranu Saského Švýcarska (Verein zum Schutz der Sächsischen Schweiz) usilující o zachování zdejší jedinečné přírody a především o zastavení provozu lomů. Do roku 1917 se spolku podařilo většinu lomů vykoupit a zabránit tak dalšímu ničení krajiny. Podobně turistické spolky vykupovaly i chátrající historické památky a zachránily je pro turistickou atraktivitu území, jako hrad nad městečkem Wehlen, který Horský spolek pro Saské Švýcarsko vykoupil již v roce 1882 a zřídil zde vyhlídkové místo. Stejně i dnes je zřejmé, že zachovalost přírody je zájmem nejenom státní ochrany přírody, ale i místních obyvatel, kterým cestovní ruch poskytuje obživu, a turisté sem jezdí obdivovat právě narušenost přírody. Zdejší historie proto napovídá, že potenciál příjmů z cestovního ruchu tady mnohonásobně převyšuje reálné příjmy z Labe jako průmyslové dopravní cesty.

Romantická inspirace jako závazek pro budoucnost

Tajemná podmanivost krajiny Českosaského Švýcarska odedávna sváděla člověka k jejímu objevování a ztvárnění. Není proto náhoda, že se zde již před staletími inspirovali věhlasní umělci. Hudební skladatel Carl Maria von Weber sem umístil dějství svého „Čarostřelce“ a území uchvátilo i Hanse Christiana Anderse-na či Johanna Wolfganga Goetha. Byli to ostatně právě švýcarští malíři Adrian Zingg a Anton Graff, působící koncem osmnáctého století na saském královském dvoře v Drážďanech, kteří údajně krajině dali název Saské a později České Švýcarsko – území je natolik okouzli-lo, že jej pojmenovali po své domovině.

Unikátní sbírku mnoha krásných uměleckých děl ze sbírky Nadace Hasse-Stiftung

Historická pohlednice podle malby Ludwiga A. Richtera, Přívoz pod Střekovem (Überfahrt am Schreckenstein), originál z roku 1837. Archiv Zdeňka Patzelta

Historická pohlednice Labe u Střekova, cca 1910. V místě dnešních zdymadel řeku lemovaly bělostné písčité pláže. Archiv Zdeňka Patzelta

při Správě Národního parku Saské Švýcarsko si návštěvníci mohou prohlédnout v galerii na Bastei. Z mnoha ztvárnění kaňonu

Labe minulých staletí je patrné, jakým zde řeka překypovala životem, jak hustá doprava malých lodí zde panovala. Umělecká

ztvárnění krajiny Českosaského Švýcarska nás zavazují uchránit její hodnoty i pro budoucnost.

Obrázek ze Saského Švýcarska, ocelorytina 14 x 18 cm, Tromlitz A., polovina 19. století. Zdroj Nadace Hasse-Stiftung při Správě NP Saské Švýcarsko